

Slekten på Engelsviken i eldre tid

Av
cand. philol.
KAARE
BJERKE

En slekt som bodde på Engelsviken i alle fall fra 1613, har etterkommere spredt omkring i Onsøy og omliggende bygder. Slektens stamfar er:

1. a. Nils Guttormsen Engelsviken.

Han er antagelig født ca. 1580 og døde ca. 1655. Lensregnskapet 1613 viser at skipper Jacob Alkert kjøpte 10 tylfter små sperrebjelker av ham. En annen oppsitter på Engelsviken ved navn Tollef nevnes alt i 1593, men forsvinner etterhvert av regnskapene, og har kanskje ikke vært i slektskap med Nils Guttormsen.

Nils Guttormsen Engelsviken eide etter en jordebok i 1615: 2 huders skyld i Hauge, 1 hud i Singeloen og 3 kalveskinns skyld i Vesten. — Stattholder-skaps odelsjordebøker 1624—25, som er noe defekt, viser at han eide odelsgods i Østre Borge (i Onsøy) og i Vesten i Borge, og dessuten 1 ½ skinn pantegods i Engelsviken, mens godset i Hauge og Singeloen ikke nevnes lenger. I 1639 eide han 1 skippund tunge (d. v. s. tyngde korn) i Borge, 4 skinn i Vesten, 1 ½ skinn i Engelsviken, og 8 lis-pund tunge og 1 bismerpund smør i Skofteby i Varteig. I 1640 også et halvt skippund tunge i Gapstad i Varteig.

Det meste av Engelsviken var etter regnskapet i 1649 biskopsgods og forlent kansleren og hustru på begges livstid (6 huder). Medeier var Onsøy kirke (1 hud), Jon Hestvoll (10 ½ skinn?), mens Nils Engelsviken selv bare eide 1 ½ skinn. (1 hud = 12 kalveskinn). Senere ble Engelsvik-slekten eier av 1 hud i gården.

En sak i 1660-årene gir en del opplysninger om Nils Guttormsen Engelsvikens slekt. (Tune sorenskriveri, tingbok 4, fol. 5, og Fredrikstad lagdømme, tingbok 9, fol. 25). Et skiftebrev mellom ham og hans søsken og halvsøsken angående Hauge i Onsøy blir nevnt 2. april 1603. En får ikke vite av saken hvem Nils Engelsvikens far var; men han synes å ha vært gift to ganger, og hans siste hustru, Randi Haldordatter, ble gift igjen med Herman Andersen, som på hennes og sted barns vegne fikk seg tilkjent Skofteby i 1634.

Som Nils Engelsvikens bror (vel halvbror) oppgis Helge Guttormsen Grettenes i Skjeberg, hvis

enke Ingrid Christoffersdatter levde i 1660-årene. Helge Guttormsen Grettenes' barn fikk behold i Skofteby mot å betale noe gjeld.

Ellers hadde Nils Engelsviken en søster eller halvsøster Helle Guttormsdatter på Roer i Rygge, hvis sønn Guttorm Roer levde i 1660-årene, og en halvsøster (eller kanskje stedsøster) Maren, gift med Kristoffer Dælin i Tune.

Navnet på Nils Engelsvikens hustru kjennes ikke.

— Han hadde 4 barn:

2. a. Gunder Nilsen Engelsviken ca. 1604 — ca. 1688.

Se nedenfor.

2. b. Simon Nilsen Rød, Onsøy, født ca. 1692, død i 1670-årene, gift med Agneta Bentsdatter. Manntallet i 1666 viser at Simon Rod da hadde 4 sonner: Nils, 10 år, Bent, 8 år, Hans, 4 år, og Guttorm, 2 år. Mulig etterslekt er dog ikke undersøkt.

2. c. Malene Nilsdatter Engelsviken, antagelig gift med Elling Olsen fra Strømnes i Råde. Han brukte halve Engelsviken fra ca. 1657 til 1672, men synes senere å være blitt enkemann og gift igjen på Støtvik i Rygge. (Han var 33 år i 1664, men alderen i 1701 oppgis til 74). — I 1666 hadde han en sønn Ole Ellingen, 1 år gammel, som siden kom til Nordre Tasken. Sønnen Mikkel, født 1675, er vel av annet ekteskap, og likeså datteren Malene som ble gift med Vete Auensen Strømshaug i Råde. (Dette ekteparets sønn Elling Veten Musangen måtte i 1731 ha bevilling til å gifte seg med Eli Pedersdatter Unum i Svindal, da de var i slekt. — Det må ha vært tremenninger, som det vil fremgå av det følgende).

2. d. Kjønig Nilsen Kure, som i 1633—34 bygslet en av Kure-gårdene i Rygge. Hans enke Ingeborg levde i 1664. Han hadde to sønner: Hans Kjønigsen, født ca. 1642, hvis etterslekt bodde på Kure, og Nils Eloen, født 1644. (I den tidligere nevnte rettsak kalles Hans Kjønigen fra Rygge for Gunder Engelsvikens brorsønn, og det synes ikke å være flere ved det navn i Rygge).

2. a. *Gunder Nilsen Engelsviken.*

Han er født ca. 1604, hvis en skal ståle på folketellingen av 1666, hvor hans alder er 62 år. Etter fogedregnskapene å dømme døde han ca. 1688.

Han nevnes i drenge- og håndverksskatten 1655–56, mens hans far vel ennå levet. — I kvegskatten 1657 oppføres han som eier av 5 hester, 15 stykker storfe, 17 sauere og 3 svin.

Gunder Engelsvikens kone Elen Olsdatter må ha vært søster av den tidligere nevnte Elling Olsen og datter av Ole Ellingsen Strømnes i Råde.* Ole Ellingsen hadde også en datter Kirsten som var gift med Paul Mikkelsen Strømnes. Denne mann solgte med sin hustrus samtykke 1 ½ lispund tunge jordegods i Haraldstad, Rakkestad, 24. juni 1673. (Diplom i Riksarkivet). Godset var i Ole Ellingsens eie ifølge lensregnskapene omkring 1630.

Gunder Engelsviken og Paul Strømnes anla sak i 1666 mot Nils Støkkens arvinger for 4 lispund gods i Opsal i Kråkstad, som disse arvinger hadde pantsatt til Oluf Ellingsen Strømnes i 1640. (Tingbok 6, fol. 35, for Follo

*) Hennes farfedre kan føres tilbake til slekten Gyllenhorn på Elingaard.

1. Oluf Torsteinsen Gyllenhorn, gift med Åsa Ulfsdatter. Han holdt skifte i 1433 med sine barn etter deres mor. (Diplomaticum Norvegicum, bind I, side 536). Åsa Ulfsdatters foreldre Ulf Holmeirsson og Cecilia Jonsdatter nedstammet på forskjellige kanter fra Harald Hårfagre, bl. a. var Cecilia Jonsdatters farfar Haftor Jonsøn, død 1319, på Sudreim på Romerike, gift med Håkon den Femtes datter Agnes. (Se byråchef C. M. Munthes artikkel om «Norske slktsmerker» i Norsk Slektshistorisk Tidsskrift, bind I, side 336).
2. N. N. Olufsdatter Gyllenhorn, gift med Sigurd Sjøfarsen av slekten Handingmand eller Rosensverd. Han levde i 1430 og 1446. (Mere om denne slekt finnes i daværende stud. jur. K. W. Engebretsns artikkel om «Augeberg, en bondeslekt med adelige aner» i Østfold Historielags Tidsskrift, bind I, side 204).
3. Sjøfar Sigurdsen. Han nevnes i 1446.
4. Rolf Sjøfarsen.
5. Sigurd Rolfsen.
6. Valgerd Sigurdsdatter. Hun nevnes i et skifte 1556 om jordegods bl. a. i Østby i Skjeberg. Hennes far og farfar var da døde. Hun ble gift med Oluf Kår på Skrātorp i Råde.
7. Elling Olufsen Augeberg, Råde, død ca. 1620. Han eide en part i Østby i Skjeberg.
8. Ole Ellingsen Strømnes, Råde.
9. Eli Olsdatter, gift med Gunder Nilsen Engelsviken.

sorenskriveri) — Men i 1669 innstevnte Paul Strømnes Gunder Engelsviken angående odels-skifte. Simon Rød ga imidlertid den opplysning at skiftebrevet var tilintetgjort. Det sies ikke etter hvem det var skifte; men det kan neppe være andre enn Ole Ellingsen Strømnes. (Tingbok 17, fol. 4, for Tune sorenskriveri).

Om Gunder Engelsvikens jordegods til hver tid foreligger ikke detaljerte opplysninger. I 1661 eide han sammen med sine søsken i Var-teig, Råde og i Borge på Onsøy 2 skippund korn og 7 ½ bismerpund smør. Han og Simon Røds enke solgte 1. mars 1678 Nordre Tasken i Råde til Elling Olsen, som da bodde på Støtvik; men Elling Olsen hadde allerede 12. juni 1677 solgt til ham 1 ½ skippund mel i Grimsrød i Svinndal. Han ble også eier av 1 skippund 10 lispund mel i Unum i Svinndal ca. 1670.

På Engelsviken var det gjestgiveri; men Gunder ble ifølge fogedregnskapet 1688 frittatt for kopp- og ildstedskatt, da han var «af den menige Almue en gemene Bunde». Han hadde da tre barn over 10 år. — I manntallet 1666 står bare 2 sønner: Nils, 9 år, og Kjønik, 8 dager gammel.

Gunder Nilsen Engelsviken hadde i alt 8 barn som kjennes. Å finne dem alle i de mangelfulle arkivsaker er vel umulig. Et skifte etter hans ugifte sønn Ole Gundersen på Unum i Svinndal, begynt 3. august 1741, gav imidlertid gode opplysninger. (Dette skifte er nu visstnok forsømt; men notatene om slektskapsforhold er gjort av lærer Ole C. Bjerke for ca. 50 år siden).

Da fødselsår ofte er umulig å finne, blir rekken i en søskenflokk usikker. Her er beholdt den gamle regel at alle sønner ble nevnt foran døtrene.

3. a. *Nils Gundersen Engelsviken*, født ca. 1657 død før 1723.

I kopp- og ildstedskatten 1689 og 1690 heter det: «Gastgifveren Niels Engelsvigen er af den menige Almue, en gemene Bunde, som tillige med dem svarer Alle Kongl. Skatter oc Rettigheder af Gaarden, oc her foruden ingen anden næring hafver». I 1691 er han enkemann, har en dreng og en pike, og ett ildsted.

Alle hans barn er sannsynligvis av et senere ekteskap med Eli Evensdatter. Hun nevnes i matrikkelen 1723 som oppsitter sammen med (sønnen?) Gunder Nilsen.

(Hun forekommer neppe annetsteds). Det er mulig at hun som flere av ektefellene i denne slekt er fra Rygge, og i så fall er datter av Even Mikkelsen Grefsrød, som for resten var eier av Grimsrød i Svinndal etter Gunder Engelsviken.

Nils og Kjønig Gundersonner Engelsviken solgte 1 skippund 2 ½ lispond jordegods i Opsal i Kråkstad for 157 riksdaler 21. mai 1707. (Tingbok 29, fol. 101, for Follo). Nils har også eidd en part i Unum i Svinndal.

Nils Gundersen hadde 8 barn. (Den første er ikke nevnt i skifteutdraget fra 1741, men det kan ikke være tvil om at han er sønn).

1. a. Gunder Nilsen Engelsviken (den yngre), født ca. 1692, død 1756 (begravet 28. april), 64 år gammel, gift med Aschier Olsdatter, født ca. 1691, død 1749 (begravet 22. november). Gunder og hans hustru solgte 7. november 1731 en part i Unum i Svinndal til farbroren Peder Gundersen Unum og hustru. (Pantebok 1, fol. 190, for Moss Sorenskriveri). — I 1744 oppføres han i fogedregnskapet som eier av 1 ½ hud i Nedre Gaustad. — Gunder Nilsens barn er (etter en gjennomgåelse av kirkeboken: Nils, konfirmert 1737, Simon, død 1749 (24 år gammel), Even, konfirmert 1741, Elling, død 1749 (16 år), Margrete Sofie, gift 1739 med Hans Guttermoen Kolberg, Elen, gift 1741 med Ole Johnsen Torp, og Maria, død 1749 (20 år). De tre som døde i 1749, ble begravet i november.

1. b. Mikkel Nilsen Engelsviken, født ca. 1695, død 1765, 70 år gammel, gift med Marta Hansdatter, født 1703, død 1769, 66 år. I 1744 var han ifølge fogedregnskapet eier av 1 hud i Søndre Saltnes. Han var oppsitter på Engelsviken i 1761 sammen med Hans Mikkelsen (en av sønnene). I 1801 var Gunder Mikkelsen og Gunder Hansen oppsittere der.

1. c. Peder Nilsen Viker, Onsøy, død 1765. — Hans sønn (?) Nils Pedersen Viker, født ca. 1730 (konfirmert 1748), død 1790, ble i 1778 gift med Hans Nielsen

Hauges kusine Marie Henriksdatter Evenrød. (Se bygdeboken). En annen sønn, Gunder Pedersen, født 1740, kom visstnok til Møklegård og ble i 1766 gift med Maria Olsdatter. (De mangelfulle arkivalier gjør det vanskelig å bevise identiteten). Ekteparet på Møklegård hadde en sønn Peder, som ble skyss-skaffer på Lervik. (Se misjonsprest Kolbergs artikkel i «Var-døn» for 1950).

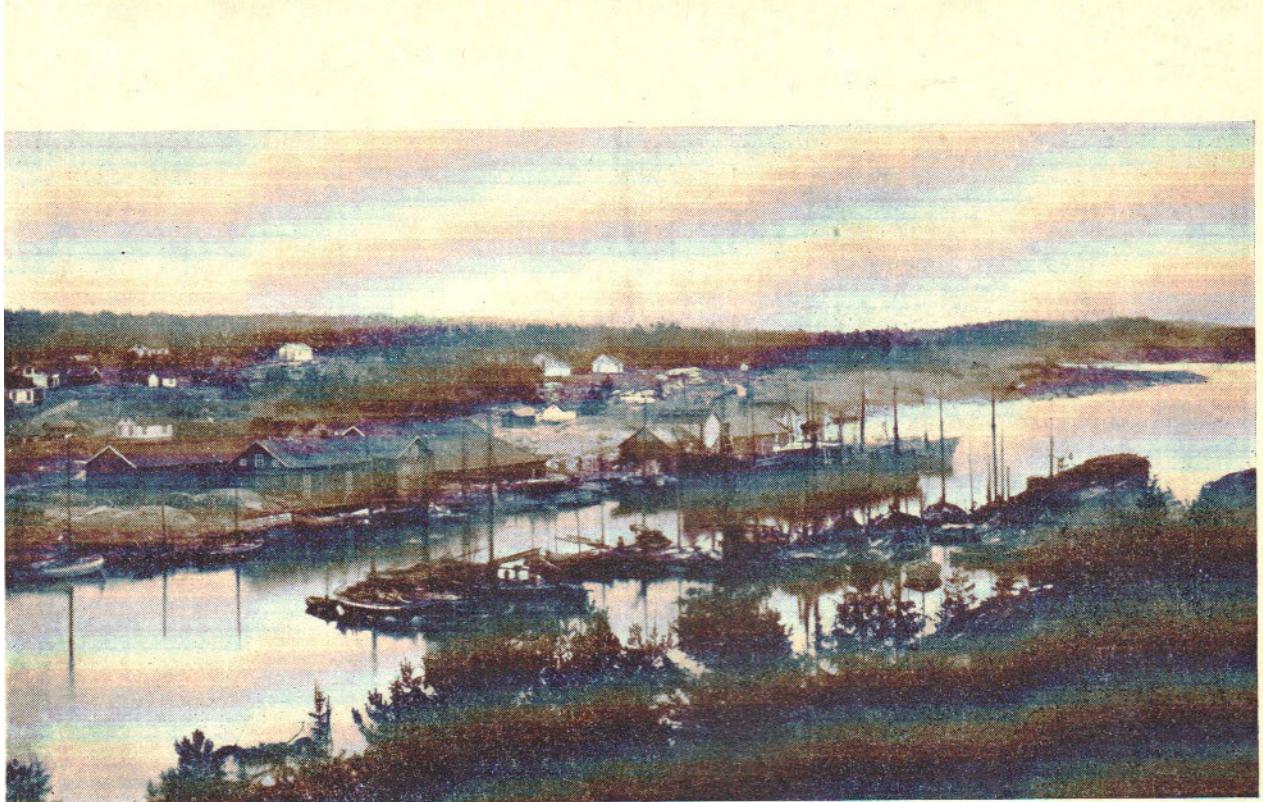
4. d. Malene Nilsdatter Kil, enke 1741.
4. e. Gjertrud Nilsdatter, gift med Jens Nilsen Skontorp.
4. f. Ingeborg Nilsdatter Ørmen, enke 1741.
4. g. Berte Nilsdatter, gift med Anders Paulsen Brekke, Onsøy.
4. h. Marie Nilsdatter, gift med Jon Mikkelsen Tvete, Onsøy. (Han døde 1743, 36 år gammel).

3. b. *Kjønig Gundersen Reklingholm*, født 1666, død 1727, gift med Eli Olsdatter. Han flyttet fra Engelsviken til Reklingholm i Råde ca. 1710. Det yngste barn ble døpt i Råde 1713 og hadde som faddere Anne Strømnes, Marie og Ole Tasken, Ingeborg Roer, Helge Støtvik og Torger Tollefsrød. Dette tyder på at Eli Olsdatter var fra Rygge. Hun er da antagelig datter av Ole Mikkelsen og Anne Olsdatter på Østre Roer og i så fall visstnok også Helge Støtviks søster.

Om Eli Olsdatter har Hans Nielsen Hauge skrevet følg. i «Udtog af Kirkehistorien» (citat i «For Fattig og Rik» 1940 nr. 46): Med hensyn til den kristelige opplysning (i tidsrommet før) fortalte min far en historie om sin mormor. Hun hadde ingen boklig kunnskap, kunne ikke engang lese, men var meget bange for døden. Hun ropte titt: «Du død, du død, hvor du er bitter!» Min fars mor trøstet henne med Guds ord og sa: «Den er ikke så bitter, mor!» «Det vet ikke du», svarte den gamle.

Kjønik Gundersen hadde visstnok 6 barn:

4. a. Nils Kjønigsen Reklingsholm, født ca. 1707. Hans etterslekt har bodd på Reklingsholm. Han gjorde uten hell et forsøk på å ta Opsal i Kråkstad på Odel. (Tingbok nr. 35, fol. 164, for Follo).

Engelsviken fra tiden omkring århundreskiftet - da sildeinnsiget sto på.

4. b. Under Kjønigsen Reklingholm, født 1713, død 1780, er vel den yngste i søskensflokkene, da han er døpt i Råde.
4. c. Maren Kjønigsdatter, gift med Mikkel Guttormsen Grystad i Rygge. Dette ekteparets sønnesønn er Hans Nielsen Hauge. I bygdeboken for Onsøy vil en finne to av ekteparets sønnedøtre: Marie Henriksdatter Evenrød, gift med Nils Pedersen Viker og siden med Ole Håkonsen Haua, og Ellen Henriksdatter Evenrød, gift med Ole Arvesen Skåre.
4. d. Eli Kjønigsdatter, gift med Paul Eriksen Høyom, Onsøy.
4. e. Anne Kjønigsdatter, gift med Mogens Andersen Borge.
4. f. Ingrid Kjønigsdatter, gift med Jon Tolfsen Holme.
(En Lene Kjønigsdatter som ble gift til Opsal i Kråkstad er neppe fra Reklingholm).
3. c. Ole Gundersen Unum, født ca. 1673, død 20. juli 1741, ugift (eller i alle fall barnlös).
3. d. Peder Gundersen Unum, født ca. 1675, død 1741 (begravet nyttårsdag 1742), 66 år gammel, gift ca. 1698 med Marte Olsdat-

ter, født ca. 1677, død 1741, datter av Ole Engebretsen Unum i Svinndal. Peder Unum hadde 9 barn, hvorav datteren Eli er nevnt før. Hans etterslekt bor ennå på Unum og andre gårder i Svinndal.

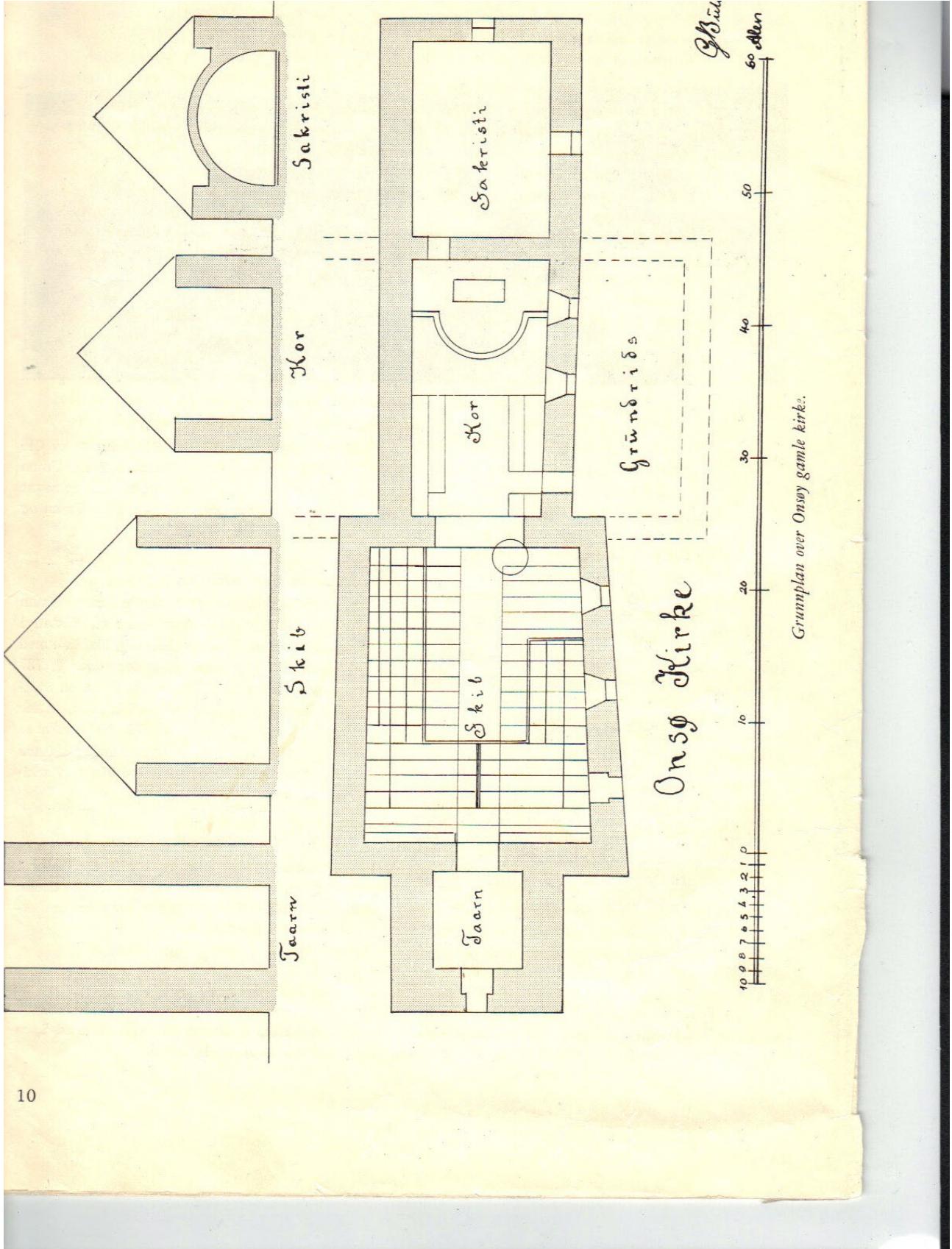
3. e. Anne Gundersdatter. 1677

I skifteutdraget etter Ole Gundersen Unum i 1741 sies at hun er enke på Såstad i Rygge; men hun er antagelig identisk med den Anne Gundersdatter som døde i 1737 og hadde vært gift med Helge Olsen Støtvik, død 1739. Et av deres 7 barn var Anne Helgesdatter, gift med Villads Audensen Såstad. (Det har ikke vært mulig å finne noen Anne Gundersdatter på Såstad i arkivaliene).

3. f. Ingerid Gundersdatter Vister. 1679

Antagelig har hun vært gift til Vister i Tune. Skifteutdraget i 1741 etter Ole Unum gir følgende opplysninger om hennes etterlatte barn:

4. a. Lars Christensen Greaker.
4. b. Under Christensen Grettestad.
4. c. Eli Christensdatter Schalli (?), enke.
4. d. Helga Christensdatter, gift med Lars Halvorsen Egelund.

4. e. Gunnø Christensdatter Begby. Hun er død, men har etterlatt tre døtre: Inger Hansdatter, gift med Lambret Nilsen, Berte Hansdatter, gift, og Bodil Hansdatter.
3. g. Gjertrud Gundersdatter, død 1738, gift ca. 1685 med Torger Helgesen Tollefsrød, Rygge, født ca. 1659, død 1734. 8 barn:
- 4. a. Helge Torgersen Tollefsrød.
 - 4. b. Gunder Torgersen Alby.
 - 4. c. Henrik Torgersen Roer.
 - 4. d. Ole Torgersen Fjelle (vel i Onsøy).
 - 4. e. Kirsti Torgersdatter, gift med Villads Augensen Tasken i Råde.
 - 4. f. Inger Torgersdatter, gift med Nils Rødtangen.
 - 4. g. Anne Torgersdatter, gift med Lars Dilling.
4. h. Eli Torgersdatter. Skifteutdraget etter Ole Gundersen Unum opplyser at hun var død og etterlot to barn:
Anders Hansen (som var myndig) og Berte Hansdatter, gift med Peder Strømnes.

3. h. Eli Gundersdatter.

- Skifteutdraget etter Ole Unum nevner hen-nes 3 etterlatte barn:
- 4. a. Gunder Eriksen (myndig)
 - 4. b. Nils Eriksen (myndig).
 - 4. c. Helga Eriksdatter, enke.

Oversikten viser at mange er flyttet ut av Onsøy tidlig; men i noen grener av slekten er minnet om avstamningen bevart til nu. På Unum i Svinndal visste de at der var en slektsforbindelse med Engelsviken, og med folkene på Reklingholm hadde de omgang så sent som for en 70—80 år siden. Også en etterkommer av Hans Nielsen Hauges søster fortalte for noen år siden at noen av hans forfedre hadde bodd på Engelsviken.

*

Denne artikkelen bygger vesentlig på undersøkelser som er gjort for noen av de utflyttede grener, så en får dessverre ikke så uttømmende opplysninger om slektens utbredelse i bygden som en kanskje kunne få tross de mangelfulle arkivmaterialer.

Om noen kan gi opplysninger om enkelte etter-kommere av slekten, mottar «Varden»'s redaksjon gjerne underretning.

Onsøy gamle kirke

Grunnplanen: Etter at Onsøy formenn og representanter i møte den 30. august 1867 hadde godtatt proprietær A. R. Werenskjolds tilbud om å overdra sin andel i kirken (halvparten) for 1200 spd., ble det slått til lyd for å få kirken restaurert og utvidet.

I anledning disse planer ble kirken oppmålt og avtegnet slik som det her avbildede grunnplan viser. Byggmester Ruyter utarbeidet et overslag som viste at arbeidet ville koste 7000 spd.

De kommunale myndigheter fant dette alt for kostbart, og kirkens skjebne var dermed beseglet.

I formannskapets møte den 7. oktober besluttedes enstemmig å henstille til representantene å fatte beslutning om å utligne 1 spd. pr. skyldaler for året 1870 til påtenkt kirkearbeide i en nær framtid. Beslutningen er grunnet på oppfordring fra flere gårdeiere innen herredet om foreløpig å utligne midler til en vordende kirkebygning for herredet.

Ved møtet i dag uttalte man seg likeledes om å bevilge et slikt beløp som av formannskapet foreslått, og likeså uttalte man seg om kirkesaken derhen at man snarest mulig burde rådføre seg med en arkitekt for å komme på det rene med alternativene: restaurasjon, ny kirke av tre eller murstein.

Enstemmig beslutning:

1. 1 spd. pr. skyldaler utliknes på soknets matrikelskyld for året 1870, enten til restaurasjon av den gamle eller til forarbeide av ny kirke.
2. Ordføreren bemyndiges til å anmode arkitekt Bull eller en annen bygningskyndig mann om å komme hit for å gi kommunestyret råd i det påtenkte kirkearbeide.

(Representantskapsmøte 8. november 1869).

Den nåværende kirke i Onsøy, der først i 1867 er blitt menighetens fullstendige eiendom, er — som provstiet bekjent — en gammel mørk og uhyggelig gråsteinsbygning fra middelalderen, rimeligvis fra det 14. årh., hvis tilstand er så dårlig, at man lenge har næret ønske om enten å få den restaurert eller få bygget et nytt Gudshus, bedre passende til tids fordringer.

Kirken, hvorav et riss vedlegges, har kun omtrent 300 sitteplasser, hvorfor den med den nåværende folkemengde (etter siste folketelling 3650) er alt for liten, især etter at kirkesøkningen i den senere tid er betydelig tiltatt.

*
(Av sokneprest Gulbergs brev av 3/3 1873 til Vestre Borgesyssel provsti).